

МАРТИНЮК В. Ф.

к. е. н., доцент
Тернопільський комерційний інститут
vladnat@gmail.com

СПАСІВ Н. Я.

к. е. н., доцент
Тернопільський комерційний інститут
vladnat@gmail.com

ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

У статті обґрунтовано пріоритети виконання місцевих бюджетів в умовах посткризового періоду на прикладі бюджету Тернопільської області. Запропоновано шляхи подолання негативних тенденцій в контексті виконання місцевих бюджетів за доходами та видатками.

Ключові слова: бюджет, місцевий бюджет, видатки місцевих бюджетів, органи місцевого самоврядування, регіональна політика, політика часткового фінансування.

МАРТЫНИУК В. Ф.

к. э. н., доцент
Тернопольский коммерческий институт
vladnat@gmail.com

СПАСИВ Н. Я.

к. э. н., доцент
Тернопольский коммерческий институт
vladnat@gmail.com

ИСПОЛНЕНИЕ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ: ОТЕЧЕСТВЕННЫЕ РЕАЛИИ В УСЛОВИЯХ ПОСТКРИЗИСНОГО ВОССТАНОВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКИ

В статье обоснованы приоритеты выполнения местных бюджетов в условиях посткризисного периода на примере бюджета Тернопольской области. Предложены пути преодоления негативных тенденций в контексте выполнения местных бюджетов по доходам и расходам.

Ключевые слова: бюджет, местный бюджет, расходы местных бюджетов, органы местного самоуправления, региональная политика, политика частичного финансирования.

MARTYNIUK V. F.

candidate of economical sciences, associate professor
Ternopil Commercial Institute
vladnat@gmail.com

SPASIV N. Y.

candidate of economical sciences, associate professor
Ternopil Commercial Institute
vladnat@gmail.com

EXECUTION OF LOCAL BUDGETS: DOMESTIC REALITIES UNDER CONDITIONS OF THE POST-CRISIS ECONOMIC RECOVERY

The priorities of local budget execution under conditions of the post-crisis period have been grounded in the article on example of Ternopil region budget. Ways to overcome the negative trends in the context of local budget revenues and expenditures have been recommended. It is necessary to implement measures to increase the efficiency of spending of the financial resources of the budget of Ternopil oblast, based on strengthening of fiscal discipline and strengthening of financial control.

Keywords: budget, local budget, local budgets, local governments, regional policy, the policy of partial funding.

Постановка проблеми. В сучасних умовах стан виконання місцевих бюджетів є індикатором соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та каталізатором позитивних зрушень муніципальної фінансової політики. Саме тенденції виконання бюджетних доходів і видатків відображають пріоритети місцевої влади в контексті забезпечення економічних зрушень та соціальних гарантій на окремій території, що є запорукою ефективної бюджетної політики на макрорівні. Саме аналіз поточної ситуації в бюджетній сфері є важливим та надійним елементом бюджетного процесу і закладає основи для досконалого вивчення проблем бюджетного процесу. Аналіз виконання місцевих бюджетів є надзвичайно важливою функцією. Послідовне постійне проведення аналізу дозволяє своєчасно відкоригувати допущені при плануванні бюджету недоліки та закласти реальну базу для планування бюджету наступного періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика виконання місцевих бюджетів перебуває у центрі уваги визначних зарубіжних представників фінансової науки: Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, К. Ерроу, Дж. М. Кейнса, В. Лебедева, Е. Ліндаля, П. Самуельсона, А. Сміта, М. Сперанського, Дж. Стігліца, В. Танзі, А. Улюкаєва, М. Ходорович. Одночасно дані проблеми досліджуються у працях вітчизняних вчених, зокрема: В. Андрущенко, В. Базилевича, М. Барановського, Й. Бескида, М. Білик, С. Буковинського, С. Булгакової, О. Василика, В. Гейця, В. Глущенко, А. Грищенко, А. Даниленка, Я. Дьяченка, А. Єпіфанова, Кириленко, О. Ковалюка, М. Крупки, І. Лукінова, І. Лук'яненко, І. Луніної, Ю. Лупенка, С. Науменкової, В. Опаріна, Г. П'ятаченка, Д. Полозенка, І. Чугунова, Л. Шаблістої, С. Юрія та інших.

Проте, слід зауважити, що домінанти дослідження у кожного науковця суб'єктивні, базовані на власних напрацюваннях, що формує підвалини для подальшої розробки та вивчення даної проблематики, виходячи із власних напрацювань у цій площині.

Постановка завдання. Враховуючи зазначене, метою статті є аналіз тенденцій виконання місцевих бюджетів в умовах посткризового відновлення економіки.

Виклад основного матеріалу. Отже, проаналізуємо стан виконання місцевих бюджетів в Україні на прикладі бюджету Тернопільської області за доходами та видатками впродовж 2010–2012 рр.

Аналіз розпочнемо із стану виконання дохідної частини обласного бюджету (табл. 1).

Таблиця 1

Стан виконання дохідної частини бюджету Тернопільської області у 2010–2012 рр., тис. грн. (складено автором на основі [3])

Показники	2010			2011			2012		
	план	факт	% вико- нання	план	факт	% вико- нання	план	факт	викона- ння
Загальний фонд									
Податкові надходження	171232,7	179846,5	105,1	182293,5	182289,3	99,9	215572,3	211323,4	98
Неподаткові надходження	1922,5	2288,9	119,1	18099,9	16269,3	89,9	18342,0	16853,8	91,9
Доходи від операцій з капіталом	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Дотації	340722,0	332679,7	97,6	410562,8	410562,8	100	676802,3	676802,3	100
Субвенції	749289,6	730496,9	97,5	73178,6	59027,6	80,7	1234456,8	1225275,1	99,3
Разом доходів ЗФ	1264780,8	1246925,9	98,6	684189,8	668203,9	97,7	2147259,8	2132341,1	99,3
Спеціальний фонд									
Податкові надходження	15930,1	17140,6	107,6	9706,8	10631,9	109,5	9976,2	11352,8	113,8
Неподаткові надходження	26724,7	45623,6	170,7	38866,2	61828,5	159,1	40531,2	68903,4	170
Доходи від операцій з капіталом	500,0	499,5	99,9	345,9	345,9	100	256,8	48,7	18,9
Субвенції	93302,5	92796,4	99,5	71100,0	64817,7	91,2	24493,7	18623,2	76
Цільові фонди	2680,3	2417,7	90,2	-	-	-	-	-	-
Разом доходів СФ	142295,2	161244,6	113,3	120018,9	137623,9	114,7	75257,9	98928,1	131,5
Всього доход	1407075,9	1408170,6	100,1	804208,7	805827,9	100,2	2222517,7	2231269,1	100,4

Як свідчать дані табл. 1, у 2010 році відбулося виконання планових показників більшості видів надходжень до бюджету Тернопільської області в частині загального фонду на користь податкових та неподаткових надходжень 105,1% та 119,1% відповідно. За доходами спеціального фонду бюджету Тернопільської області згідно з фактичними показниками за всіма статтями спостерігається недовиконання, окрім податкових і неподаткових надходжень, які перевиконані на 107,6% та 170,7% відповідно.

Значне невиконання доходів обласного бюджету у 2010 році допущено по субвенціях у загальному фонді – 97,5%, тоді як у спеціальному фонді бюджету недовиконання незначне – 99,5%. Загальний фонд бюджету Тернопільської області за доходами виконаний в цілому на 98,6% за рахунок податкових, неподаткових доходів, спеціальний фонд – на 113,3%, що в кінцевому результаті призвело до виконання дохідної частини бюджету Тернопільської області на 100,1%. Така ситуація засвідчує, що планування доходів є прагматично обґрунтованим та відображає реальний процес встановлення обсягів і джерел надходжень в даному регіоні.

У 2011 році відбулося виконання планових показників більшості видів надходжень бюджету Тернопільської області. Так, найвищого рівня виконання в загальному фонді бюджету досягнуто у надходженнях податкових надходжень – 99,9%. В цілому загальний фонд бюджету Тернопільської області у 2011 році виконано 97,7%. Спеціальний фонд бюджету Тернопільської області у 2011 році виконано на 114,7%. Найвищого рівня виконання досягнуто у неподаткових надходженнях – 159,1% та податкових надходженнях – 109,5%. В цілому обласний бюджет за доходами у 2011 році виконано на 100,2%. Причиною такої ситуації є подолання негативних тенденцій, зумовлених фінансовою кризою, а наслідком – зростання незалежності місцевих бюджетів від трансфертів з центрального апарату, а також достатність фінансових ресурсів для належного виконання функцій органів місцевого самоврядування.

У свою чергу, у 2012 році відбулося недовиконання планових показників більшості видів надходжень. Так, найвищого рівня виконання у загальному фонді бюджету Тернопільської області досягнуто у податкових надходженнях – 98%. Така ситуація зумовлена погіршенням фінансового стану на макро- і мікрорівнях та дефіцитом фінансових ресурсів на рівні держави та муніципалітету. Найбільшого невиконання в загальному фонді бюджету Тернопільської області допущено по неподаткових надходженнях – 91,9%. Спеціальний фонд доходів бюджету Тернопільської області в 2012 році виконаний, в цілому, на 131,5%. Найвищого рівня виконання досягнуто у неподаткових і податкових надходженнях – 170% та 113,8% відповідно. Напротивагу, менше затверджених сум, тобто найнижчий рівень виконання спостерігається за доходами від операцій з капіталом – 18,9%, що є найнижчим показником за увесь аналізований період.

В цілому, впродовж 2010–2012 рр. спостерігалось часткове перевиконання розрахункових показників Міністерства фінансів України по надходженнях бюджету Тернопільської області. Найвищий рівень виконання планових показників відбувся у 2012 році. Натомість найнижчий рівень виконання планових показників спостерігався у 2010 році, що є об'єктивним явищем, зумовленим кумулятивним ефектом світової фінансової кризи.

Виконання видаткової частини бюджету Тернопільської області у 2010-2012 рр. ілюструють дані таблиці 2 та 3. Як свідчать дані, наведені в таблиці 2 та 3, основними напрямками витрачання бюджетних коштів Тернопільської області впродовж 2010–2012 рр. є витрати на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення.

На ці програми спрямовується понад 60 відсотків всіх видатків.

Проте варто зазначити, що не дивлячись на важливу роль цієї групи видатків в соціально-економічних процесах, кількісні характеристики бюджетних видатків на ці цілі далекі від оптимальних, особливо в сфері освіти та охорони здоров'я. Більше того, плани, що затверджені бюджетом по цих видатках не виконуються, а при їх плануванні враховується далеко не повна потреба в витратах на соціально-культурну сферу.

Виконання обласного бюджету в 2010 році здійснювалося відповідно до пріоритетів, визначених основними напрямами бюджетної політики на 2010 рік. Відповідно видатки

бюджету Тернопільської області проведені у сумі 1393,2 млн грн, а згідно з плановим показником мали б становити 1418,7 млн грн, тобто виконання обласного бюджету за видатками у 2010 році відбулося на 98,2%, що є найнижчим показником виконання впродовж досліджуваного періоду.

Таблиця 2

**Виконання видаткової частини бюджету Тернопільської області за 2010–2012 рр.
за функціональною структурою (загальний фонд) тис. грн.
(складено автором на основі [3])**

Показники	2010 р.			2011 р.			2012 р.		
	план	факт	% виконання	план	факт	% виконання	план	факт	% виконання
Видатки загального фонду									
Державне управління	5073,8	4662,7	91,9	5395,1	5367,9	99,5	5044,4	4830,2	95,6
Освіта	150412	149192	99,2	258081,8	257832,8	99,9	310915,1	309334,6	99,5
Охорона здоров'я	262040,9	259022	98,9	268727,7	268025,2	99,7	326413,5	322389,8	98,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	31427,9	30583,6	97,3	32810,5	32308,6	98,5	43719,8	42782,5	97,9
ЖКГ	-	-	-	-	-	-	80725,9	80721,1	99,9
Культура і мистецтво	37449,9	37018,8	98,8	38770,5	38677,1	99,8	45120,9	44805,7	99,3
Засоби масової інформації	1290,0	1217,8	94,4	1575,3	1557,4	98,9	1217,5	1166,8	95,8
Фізична культура і спорт	10578,8	10472,4	98,9	10758,7	10635,1	98,9	12965,6	12463,1	96,1
Сільське і лісове господарство, рибне господарство	313,0	300,0	95,8	311,7	301,9	96,9	188,8	184,4	97,7
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	2976,0	2963,5	99,6	2237,7	2042,2	91,3	1163,6	1133,6	97,4
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій наслідків стихійного лиха	1813,8	1792,7	98,8	1979,1	1858,6	93,9	2157,9	2157,9	100
Видатки, не віднесені до основних груп	595,3	234,1	39,3	624,9	267,1	42,8	345,2	239,5	69,4
Всього видатків загального фонду:	503971,8	497460	98,7	621272,9	618873,7	99,6	829978,2	822209,2	99,1

Видатки загального фонду бюджету Тернопільської області у 2010 році виконано в сумі 497, 5 млн грн, або 98,7% на користь таких видаткових статей як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, фізична культура і спорт. Недовиконання спостерігається за статтею державне управління – 91,9%, що є негативним аспектом, адже дана стаття видатків повинна фінансуватись у повному обсязі.

Видатки спеціального фонду бюджету Тернопільської області у 2010 році виконано на 104,2%, абсолютне перевиконання спостерігається за видатками на охорону здоров'я, культуру та мистецтво та на освіту. В порівнянні з 2010 роком видатки бюджету Тернопільської області у 2011 році виконано на 99,1%, що є вищим показником порівняно із попереднім періодом та свідчить про можливість більшого фінансування всіх запланованих видатків. Така ситуація відбулася внаслідок часткової локалізації фінансової кризи, яка негативно позначилась на усіх сферах життя суспільства. Видатки загального фонду бюджету Тернопільської області виконано на 99,6% в частині коштів на освіту (99,9%), охорону здоров'я (99,7%), державне управління (99,5%), натомість спеціального фонду тільки на 97,6% внаслідок недофінансування таких статей як охорона навколишнього середовища (50%), цільові фонди (75,5%). Враховуючи таку ситуацію, видатки на охорону навколишнього середовища потребують негайного та своєчасного фінансування.

На основі проведеного дослідження виконання бюджету Тернопільської області можна зробити висновок, що до загального фонду обласного бюджету надійшло власних доходів на 198,6 млн. гривень. У порівнянні з 2010 роком власних доходів надійшло більше на 16,4 млн гривень. Податку на доходи фізичних осіб надійшло на 176,1 млн гривень, плати за ліцензії – 14,2 млн гривень, зборів та плат за спеціальне використання природних ресурсів – 5,3 млн

гривень, податку на прибуток підприємств – 0,9 млн гривень, відсотків від розміщення тимчасово вільних коштів обласного бюджету на депозитних рахунках в установах банків – 1,1 млн гривень. Дотація вирівнювання надійшла в сумі 394,5 млн гривень. Дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості одержано на 49,4 млн гривень, додаткової дотації на забезпечення паливним станцій (відділень) екстреної, швидкої та невідкладної медичної допомоги 2,4 млн гривень, виплат, пов'язаних з підвищенням рівня оплати праці працівників бюджетної сфери на 9,1 млн гривень, поліпшення умов оплати праці медичних працівників, які надають медичну допомогу хворим на заразну та активну форми туберкульозу на 2,8 млн гривень.

Таблиця 3

**Виконання видаткової частини бюджету Тернопільської області за 2010–2012 рр.
за функціональною структурою (спеціальний фонд) тис. грн.
(складено автором на основі [3])**

Показники	2010 р.			2011 р.			2012 р.		
	план	факт	% виконання	план	факт	% виконання	план	факт	% виконання
Видатки спеціального фонду									
Освіта	15987,1	19500,8	121,9	26781,4	35012,5	130,7	27886,3	35661,2	127,9
Охорона здоров'я	3652,1	15954,7	436,8	3822,1	19313,5	505	9311,6	25881,4	277,9
Соціальний захист та соціал. забезпеч. населення	6173	6920	112,1	8100	8012	98,9	8590,9	7614,7	88,6
ЖКГ	-	-	-	38700,0	38700,0	100	8750,2	2860,9	32,7
Культура і мистецтво	395,1	603,8	152,8	590,4	987,5	167,3	420,2	851,8	202,7
Фізична культура і спорт	6,0	0	0	446,0	445,2	99,8	4,0	3,3	82,5
Будівництво	14277,9	10141,5	71,1	75806,8	58913,9	77,7	3566,1	753,5	21,1
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації	10723	6905	64,4	45435	35244	77,6	29508,7	21646	73,4
Інші послуги пов'язані з економічною діяльністю	854,0	824,0	96,5	502,5	311,5	61,9	72,2	71,8	99,4
Охорона навк. середов.	1022,3	498,2	48,7	1424,9	712,6	50	234,7	121,4	51,7
Цільові фонди в т. ч. :	3322,8	1374,3	41,4	3938,9	2972,5	75,5	2409,8	902,5	37,5
Охорона та раціональне використання природних ресурсів	412,5	260,3	63	469,7	390,2	83,1	210,2	116,2	55,3
Видатки не віднесені до основних груп	-	-	-	-	-	-	120,0	48,3	40,3
Разом видатків спеціального фонду	146064,9	152233,8	104,2	205813,3	200889,5	97,6	90874,7	96417,6	106,1
Разом видатків	1418672	1393155	98,2	827086	819763,2	99,1	920852,9	918626,8	99,8

Субвенцій з державного бюджету одержано по загальному фонду на 1006 млн. гривень, а по спеціальному на 64,8 млн гривень. Видатки з врахуванням кредитування загального фонду обласного бюджету (без трансфертів з державного бюджету) виконані на 619,1 млн гривень, що до річного плану становить 99,6 %, з врахуванням трансфертів – 97,8 % (уточнений план на рік 1650,8 млн гривень, виконано – 1615,3 млн гривень).

За 2011 рік видатки на заробітну плату з нарахуваннями склали 411,1 млн. гривень, оплату за спожиті бюджетними установами енергоносії та інші комунальні послуги – 52,1 млн гривень, продукти харчування та медикаменти – 62,7 млн гривень, стипендії – 51,7 млн гривень. На утримання установ освіти спрямовано 257,8 млн гривень, охорони здоров'я - 268 млн. гривень, соціального захисту – 23,5 млн гривень, культури та мистецтва – 38,7 млн гривень, фізичної культури і спорту – 10,6 млн гривень, молодіжної політики – 5,5 млн гривень. Для оздоровлення дітей використано 2,6 млн гривень, з них управлінням освіти 1,1 млн гривень, управлінням у справах сім'ї та молоді 1,5 млн гривень. На виконання заходів, передбачених обласними програмами соціально-економічного та культурного розвитку спрямовано 25 млн гривень.

В свою чергу, спеціальний фонд обласного бюджету за доходами виконано на 137,6 млн гривень. Власних надходжень бюджетних установ надійшло 61,4 млн гривень, податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів та збору за першу реєстрацію транспортного засобу – 8,9 млн гривень, екологічного податку та збору за забруднення навколишнього природного середовища – 1,7 млн. гривень, коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва – 0,3 млн гривень, коштів від відчуження майна, що перебуває у комунальній власності – 0,3 млн гривень, грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища – 0,1 млн гривень, субвенцій з державного бюджету – 64,8 млн гривень.

Видатки спеціального фонду склали 201 млн гривень, з них використано на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах – 35,2 млн гривень, на природоохоронні заходи – 3 млн гривень, охорону та раціональне використання земель – 0,7 млн гривень, утримання бюджетних установ – 62 млн гривень, на будівництво та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери – 58,9 млн гривень, на погашення різниці в цінах і тарифах – 38,7 млн гривень. Кредиторська заборгованість загального фонду обласного бюджету за станом на 1 січня 2012 року складала 1,2 млн гривень, по спеціальному фонду – 2,1 млн гривень у зв'язку із не проведенням казначейською службою платіжних доручень по незахищених статтях видатків.

У 2012 році видатки бюджету Тернопільської області виконано на 99,8%, що є вищим показником порівняно із 2011 роком та свідчить про поступове подолання кризових процесів. Так, видатки загального фонду обласного бюджету виконано на 99,1% на користь видатків на освіту (99,9%), охорону здоров'я (98,8%), ЖКГ (99,9%). Видатки спеціального фонду бюджету Тернопільської області у 2012 році виконано на 106,1%. В цілому варто зазначити, що до загального фонду обласного бюджету надійшло власних доходів на суму 228,2 млн гривень, що у порівнянні з 2011 роком більше на 29,6 млн гривень. Податку на доходи фізичних осіб надійшло 204,1 млн гривень, плати за надання адміністративних послуг – 14,4 млн гривень, зборів та плат за спеціальне використання природних ресурсів – 6,4 млн гривень, податку на прибуток підприємств – 0,8 млн гривень, орендної плати за користування цілісними майновими комплексами та іншим майном, що перебуває у комунальній власності – 0,2 млн гривень. Дотації вирівнювання з державного бюджету отримано 479,9 млн гривень, додаткових дотацій – 196,9 млн гривень. Субвенцій з державного бюджету одержано по загальному фонду – 1225,3 млн гривень, по спеціальному фонду – 18,6 млн гривень.

Видатки загального фонду обласного бюджету без врахування трансфертів з державного бюджету склали 822,2 млн гривень. На утримання установ освіти спрямовано 309,3 млн гривень, охорони здоров'я – 322,4 млн гривень, соціального захисту – 42,8 млн гривень, культури та мистецтва – 44,8 млн гривень, фізичної культури і спорту – 12,5 млн гривень. Видатки на заробітну плату з нарахуваннями склали 511,9 млн гривень, на оплату за спожиті бюджетними установами енергоносії та інші комунальні послуги – 59,3 млн гривень, на продукти харчування та медикаменти – 67 млн гривень, стипендії – 49,8 млн гривень. Для оздоровлення дітей використано 2,4 млн гривень, з них управлінням освіти і науки облдержадміністрації – 0,7 млн гривень, управлінням у справах сім'ї та молоді облдержадміністрації – 1,7 млн гривень. На виконання заходів, передбачених обласними програмами соціально-економічного та культурного розвитку спрямовано 27,5 млн гривень.

За рахунок спеціального фонду на утримання бюджетних установ спрямовано 70 млн гривень, будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунальної власності – 21,6 млн гривень, природоохоронні заходи – 0,9 млн гривень, охорону та раціональне використання земель – 0,1 млн гривень, капітальний ремонт – 0,2 млн гривень, будівництво об'єктів соціально-культурної сфери – 0,8 млн гривень, погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з централізованого водопостачання та водовідведення – 2,7 млн гривень.

Кредиторська заборгованість загального фонду обласного бюджету за станом на 01 січня 2013 року склала 5,1 млн гривень, по спеціальному фонду – 2,8 млн гривень у зв'язку з не проведенням Головним управлінням Державної казначейської служби України в області платіжних доручень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз виконання бюджету Тернопільської області за доходами та видатками впродовж 2010–2012 рр. засвідчує соціальну спрямованість обласного бюджету, що є однією з важливих складових бюджетної політики. Однак, поряд із цим недостатність фінансових ресурсів для виконання дохідної, і як, наслідок, видаткової частини бюджету дозволяє констатувати про залежність обсягу обласного бюджету від рішень вищестоящих органів, що не дає можливості проводити активну інвестиційну політику на місцях, а значить приймати посильну участь у покращенні соціально-економічного стану держави.

На наш погляд, вдосконалення практики виконання бюджету Тернопільської області потребує здійснення низки заходів як у частині мобілізації фінансових ресурсів, так і їх цільового й ефективного витрачання. Зокрема, для поліпшення дохідної бази бюджету області, насамперед, потрібно:

– збільшити фінансові нормативи бюджетної забезпеченості Тернопільської області відповідно до зростання рівня ВВП в країні;

– ввести спеціальні податкові стимули для інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, розвитку малого підприємництва й експорту високотехнологічної продукції;

– використовувати місцеві позики як одного з найдемократичніших джерел у структурі доходів місцевих бюджетів і важливого інструменту економічного розвитку територіальних громад;

– поліпшити існуючий паритет між загальнодержавними, а також місцевими податками і зборами;

– поширити практику самоподаткування як форми залучення на добровільній основі коштів мешканців Тернопільської області для фінансування цільових соціально-побутових заходів;

– вдосконалити систему регулювання міжбюджетних відносин за рахунок поліпшення механізму надання дотацій вирівнювання та субвенцій на реалізацію програм соціального захисту населення;

– посилити громадський контроль за дотриманням органами місцевого самоврядування норм бюджетно-податкового законодавства, а відтак підвищити ефективність управління бюджетними коштами;

– забезпечити адекватний вплив інститутів публічної влади та громадянського суспільства на прийняття рішень у сфері фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Також необхідно здійснити заходи з підвищення ефективності витрачання фінансових ресурсів бюджету Тернопільської області, що базуються на зміцненні бюджетної дисципліни та посиленні фінансового контролю, і полягають у:

- розробці регіональних стандартів з надання суспільних послуг (зокрема, переліку безоплатних послуг для малозабезпечених громадян);

- посиленні соціальної спрямованості бюджетних коштів шляхом забезпечення цільового фінансування соціальних видатків з метою зменшення їх інфляційного впливу;

- вжитті заходів щодо зростання розмірів заробітної плати для працівників бюджетної сфери, забезпеченні її своєчасної виплати та недопущенні виникнення заборгованості;

- підвищенні до рівня прожиткового мінімуму соціальних виплат ветеранам війни та праці, громадянам, які постраждали унаслідок Чорнобильської катастрофи, іншим категоріям соціально незахищених верств населення;

- стимулюванні розвитку системи загальної середньої освіти з визначенням пріоритетів для сільського населення з метою підвищення кількісних та якісних параметрів цих послуг;

- проведенні реформи у галузі охорони здоров'я та запровадженні обов'язкового медичного страхування, що дасть можливість створити конкурентні умови в наданні медичної допомоги і підвищити якість медичного обслуговування;
- забезпеченні підтримки будівництва соціально доступного житла за рахунок бюджетних коштів, а також сприянні надання пільговим категоріям громадян іпотечного кредиту;
- вжитті заходів щодо поліпшення умов розвитку та збереження мережі установ культури і мистецтва, бібліотечної та музейної справи, народної творчості, особливо в сільській місцевості;
- підвищенні рівня захисту населення від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, а також здійсненні заходів з охорони навколишнього природного середовища.

Підсумовуючи, слід зазначити, що процес управління бюджетними коштами на місцевому рівні потребує радикальних змін. Зокрема, необхідне посилення уваги органів місцевого самоврядування до нарощування власної дохідної бази та підвищення ефективності витрачання фінансових ресурсів шляхом оптимізації структури доходів і видатків місцевих бюджетів, які враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, посилення фіскальної ролі місцевих податків і зборів, забезпечення фінансування видатків органів місцевого самоврядування на основі їх чіткого розмежування на виконання делегованих державою та власних повноважень, удосконалення програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів, підвищення інноваційно-інвестиційної складової місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. Спасів Н. Я. Місцеві бюджети України: законодавчі колізії та правове поле функціонування / Н. Я. Спасів, В. М. Хопчан, М. І. Хопчан // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6. – С. 233–239.
2. Тулай О. Тенденції формування доходів місцевих бюджетів / О. Тулай, М. Тріпак // Світ фінансів. – 2011. – Вип. 4. – С. 91–100.
3. Офіційний сайт Тернопільської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.te.ua>